

گرایش به خشونت خیابانی و عوامل اجتماعی مرتبط با آن (مورد مطالعه: شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل)^۱

میرمصطفی سیدرنجبرستزچی^۲

فاروق امین مظفری^۳

داود عبدالهی^۴

تاریخ وصول: ۹۷/۱۰/۰۱

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۵/۰۷

چکیده

خشونت خیابانی به عنوان یکی از آسیب‌های اجتماعی ناشی از روابط ناسالم انسانی است که این موضوع خود معلول آن ساختارهای اجتماعی می‌باشد و می‌توان با بررسی آن به وضعیت جامعه‌ی مورد نظر پی برد. از این رو هدف پژوهش حاضر بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با خشونت خیابانی در بین شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل می‌باشد. روش پژوهش پیمایشی و ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه بوده است. و با استفاده از فرمول کوکران از بین ۳۷۳۳۲۰ نفر از شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل به تعداد ۴۳۲ نفر نمونه برآورد شد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که بین متغیرهای مستقل پژوهش و خشونت خیابانی بر اساس ضریب همبستگی پیرسون رابطه معناداری وجود دارد. اما از بین متغیرهای زمینه‌ای، میانگین گرایش به خشونت خیابانی تنها به تفکیک میزان تحصیلات تفاوت معناداری داشت. با توجه به نتایج مدل رگرسیون چند متغیره به روش هم‌زمان از بین متغیرهای مستقل، متغیر تحلیل هزینه-پاداش با ضریب (۰/۳۱۰) و بعد از آن تجربه‌ی عینی خشونت خیابانی و آنومی اجتماعی به ترتیب با ضریب (۰/۲۲۲)، (۰/۱۱۶) بیش‌ترین ارتباط را با متغیر وابسته داشته‌اند. از بین متغیرهای زمینه‌ای در مدل رگرسیون چند متغیره T، متغیر تحصیلات رابطه معناداری با متغیر وابسته در این پژوهش داشت. و در نهایت متغیرهای مستقل توانسته‌اند ۳۰ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین کنند.

واژگان کلیدی: گرایش به خشونت خیابانی، آنومی اجتماعی، تجربه عینی خشونت، تحلیل هزینه-

پاداش خشونت.

۱- این مقاله برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان بررسی گرایش به نزاع و درگیری فردی و جمعی (مورد مطالعه: شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل) در دانشکده حقوق و علوم اجتماعی دانشگاه تبریز می‌باشد. که اساتید راهنما و مشاور به ترتیب فاروق امین مظفری و داود عبدالهی می‌باشند.

۲- دانش آموخته کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه تبریز، ایران (نویسنده مسئول).

۳- دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، ایران. famin_tab@hotmail.com

۴- استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه فرهنگیان اردبیل، ایران.

مقدمه

آسیب‌های اجتماعی ناشی از روابط ناسالم انسانی است که بنیان‌های جامعه را به طور جدی تهدید می‌کند و مانع تحقق نیازمندی‌ها و تقاضاهای افراد کثیری می‌گردد. به نظر می‌رسد آسیب اجتماعی وقتی به وجود می‌آید که نهادهای تنظیم‌کننده روابط بین افراد با شکست روبرو شده و دچار تزلزل شوند که نتیجه‌ی آن شکل‌گیری شکاف عمیق بین افراد است. در چنین وضعیتی قوانین تنظیم‌کننده روابط انسان‌ها مورد بی‌احترامی قرار می‌گیرند و متزلزل می‌شوند زیرا قانون‌مندی و پذیرش قانون ریشه در ساختارهای جامعه دارد و در رابطه با فرهنگ عمومی جامعه قابل بررسی است. به گونه‌ای که جامعه‌شناسان و آسیب‌شناسان اجتماعی، عمده‌ترین آسیب‌های اجتماعی در جامعه‌ی امروز ایران را اعتیاد، روسپیگری، خشونت و نزاع، سرقت، قتل، خودکشی، فرار، تکدی و جرایم مالی دانسته‌اند و از این رو این‌گونه آسیب‌ها در نظر آسیب‌شناسان اجتماعی دارای اهمیت و اولویت در مطالعه و پژوهش و اقدام اجتماعی قرار دارند (حسین‌زاده و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۹۲). به طور کلی در ارتباط با آسیب‌های اجتماعی هم‌چون گرایش به خشونت خیابانی به عنوان بعدی از خشونت در جامعه و نقشی که این آسیب‌ها در سرمایه اجتماعی و احساس امنیت و نظم اجتماعی دارد این است که احساس امنیت، نظم و سرمایه اجتماعی به میزان وقوع جرم و آسیب‌های اجتماعی بر می‌گردد. به گونه‌ای که در هر جامعه‌ای که میزان وقوع آسیب‌های اجتماعی هم‌چون خشونت خیابانی افزایش یافته، در آن احساس نظم و امنیت اجتماعی با چالش روبرو شده است و در نهایت، سرمایه اجتماعی رو به فرسایش رفته است. یکی از آسیب‌های اجتماعی روز افزون در چند سال اخیر در برخی مناطق کشور، مانند شهر اردبیل خشونت خیابانی است که نظم و امنیت عمومی و در نهایت سرمایه اجتماعی در شهر اردبیل را با چالش رو به رو ساخته است. به نظر می‌رسد که رشد روز افزون خشونت خیابانی، خبر از نوعی آشفتگی و اختلال در روابط اجتماعی می‌دهد که شایسته است چنین موضوعی توسط دست‌اندرکاران و پژوهشگران اجتماعی شهر اردبیل مورد بررسی جامعه‌شناختی قرار بگیرد. از نظر ماکس وبر^۱ زمانی، یک رابطه‌ی اجتماعی (خشونت آمیز) نامیده می‌شود که کنش مدون آن‌ها عملاً در جهت پیشبرد خواست یک فرد علیه مقاومت دیگری یا دیگران باشد (شایان‌مهر، ۱۳۷۹: ۵۶۷).

خشونت خیابانی در دو بعد بین فردی و جمعی بروز می‌یابد و به عبارتی با درگیری دو نفر باهم و در نتیجه دخالت اقوام در خشونت بین فردی، این نوع خشونت از سطح و بعد بین فردی خارج می‌شود و بعد جمعی و قومی را به خود می‌گیرد و می‌تواند از انگیزه‌های ناموسی، زیر سوال رفتن شأن و اعتبار فردی و خانوادگی و اقتصادی و ... ناشی شود. آمار نزاع و درگیری آن دسته از آمار است که در کشور وجود دارد اما به دلایل فرهنگی و اجتماعی خاص، تعداد زیادی از نزاع‌ها و آمار ضرب و جرح‌ها از سوی افراد و خانواده‌ها به مراکز پلیس گزارش نمی‌شود و این میزان شاید چند برابر مقدار گزارش شده به مراکز پلیس

1- Max Weber

گرایش به خشونت خیابانی و عوامل اجتماعی مرتبط با آن (مورد مطالعه ...

باشد (افشانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۱). سازمان پزشکی قانونی در گزارش خود از کل مراجعان نزاع و خشونت به مراکز پزشکی قانونی در سال ۱۳۹۲ آورده است که در استان اردبیل ۳۱۵۸ مورد زن و ۱۰۰۶۳ مورد مرد و با جمع ۱۳۲۲۱ مورد گزارش شده است. داده‌های آماری نشان می‌دهد، میزان نزاع و خشونت در استان اردبیل در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ بالا بوده و رتبه‌ی ۳ را در میان استان‌های کشور داشته است. جدیدترین آمارهای مرتبط با خشونت و نزاع طبق گزارش سازمان پزشکی قانونی در سال ۱۳۹۵ حاکی از آن است که در استان اردبیل ۲۶۵۳ مورد زن و ۸۳۸۶ مورد مرد و با جمع ۱۱۰۳۹ مورد بوده است (سایت سازمان پزشکی قانونی کشور، ۱۳۹۶). طبق گزارش اداره کل دادگستری کل استان اردبیل ۲۳ هزار پرونده مربوط به خشونت در دادگستری اردبیل به ثبت رسید و به رغم کاهش میزان خشونت باز هم اردبیل در کشور رتبه دوم در زمینه پرونده‌های مربوط به خشونت را به خود اختصاص داد. براساس این گزارش خشونت خیابانی بیشترین فراوانی جرم در اردبیل را دارد (خبرگزاری تسنیم، ۱۳۹۶). گرایش به خشونت خیابانی بازتاب‌کننده‌ی ساختار اجتماعی و فرهنگی است و با مزمن تر شدن آن در بین شهروندان از نوعی اختلال در روابط اجتماعی موجود و شبکه‌های اجتماعی خبر می‌دهد. اهمیت و ضرورت انجام پژوهش درباره‌ی روند خشونت خیابانی از آنجاست که افزایش خشونت خیابانی تأثیری که بر روی کاهش ضریب امنیت شهروندان دارد و احساس امنیت شهروندان و اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی را دچار خدشه می‌کند (World Bank, 2011: 2) و در نتیجه پلیس جامعه محور را با چالشی جدی روبرو می‌سازد. بنابراین با پژوهش و تبیین علمی و دقیق خشونت خیابانی و با در اختیار دادن نتایج این پژوهش در اختیار سازمان‌های امنیتی و ... گامی مهم در ارتباط با کاهش این نوع از مسائل اجتماعی می‌توان برداشت. از این رو سوالی که پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی بدان است عبارتست از اینکه: مهم‌ترین عوامل اجتماعی مرتبط با گرایش به خشونت خیابانی در بین شهروندان اردبیلی چیست و در این زمینه چه راهکارهایی می‌توان پیشنهاد داد؟

امیل دورکیم^۱ جامعه‌شناس فرانسوی از طریق بررسی دو نوع همبستگی در جوامع سنتی و مدرن در زمینه‌ی تقسیم کار اجتماعی، نشان داد که، جوامع سنتی به این دلیل یکپارچه است که تقسیم کار کمی وجود دارد، در نتیجه، تقریباً، همه کارهای یکسانی انجام می‌دهند (ریتزر^۲، ۱۳۸۹: ۴۶). در جوامع مدرن نیز نوع همبستگی، همبستگی موسوم به ارگانیکی یا اندامی است که اجماع اجتماعی، یعنی وحدت انسجام یافته‌ی اجتماع، در آن نتیجه‌ی تمایز اجتماعی افراد با هم است یا از راه این تمایز بیان می‌شود، افراد، دیگر همانند نیستند بلکه متفاوتند؛ و [لزوم] استقرار اجماع اجتماعی تا حدی نتیجه وجود همین تمایزهاست (آرون^۳، ۱۳۸۶: ۳۶۲). دورکیم با بررسی دو نوع از همبستگی در جوامع سنتی و مدرن نشان داد که اگر اعضای یک جامعه متکی بر یک رشته تجلی‌های نمادین مشترک و نیز مفروضات مشترک

1- E. Durkheim

2- Ritzer

3- Aron

درباره‌ی جهان پیرامونشان (وجدان جمعی) باشند، می‌توانند وحدت اخلاقی شان را حفظ کنند. او اعتقاد داشت که بدون یک چنین اعتقادات مشترک، هر جامعه‌ای چه جدید و چه ابتدایی، محکوم به تباهی و فروپاشیدگی است (کوزر^۱، ۱۳۸۶: ۱۹۱). بر اساس دیدگاه دورکیم، در زمان بحران‌های صنعتی و مالی و رشد یا تحولات ناگهانی، آشفتگی‌هایی در نظم امور اجتماعی پیدا می‌شوند. در نتیجه به اعتقاد دورکیم، اگر در جامعه‌ای «همبستگی اجتماعی» یعنی نیروی کششی که افراد یک جامعه را به هم پیوند می‌دهد قوی باشد، اعضای آن احتمالاً با هنجارهای اجتماعی و ارزش‌ها هم‌نوا می‌شوند. ولی اگر در جامعه‌ای همبستگی اجتماعی ضعیف باشد، ممکن است مردم به سوی رفتار مجرمانه کشیده شوند (براون^۲ و همکاران، ۱۹۹۳: ۴۰).

نظریه مرتون در جامعه‌شناسی انحرافات همان نظریه‌ی احساس فشار است که از طریق آن شرایطی که منجر به شکل‌گیری جرم می‌شود را مورد بررسی قرار می‌دهد و از نظر مرتون، هدف جوامع صنعتی جستجوی منافع مادی است و منجر به نتایج اجتناب‌ناپذیر و رقابت و کشمکش شدید می‌شود (McGuire, 2004, 32). براساس دیدگاه رابرت کی مرتون ضعیف شدن ارتباط بین هدف‌ها و هنجارها به آنومی یا بی‌هنجاری می‌انجامد. هنگامی که نظام ارزش‌های فرهنگی مجموعه‌ای از هدف‌های موفقیت‌آمیز همگانی را فقط برای بخش مرفه جمعیت، لازم بداند و ساختار اجتماعی به گونه‌ای باشد که دسترسی به شیوه‌های تأیید شده رسیدن به آن هدف‌ها برای بخش قابل توجهی از آن جمعیت بسیار دشوار یا به‌طور کلی غیر ممکن باشد، کج روی در مقیاس گسترده‌ای بروز می‌کند. مرتون سپس این‌گونه نظریه‌پردازی می‌کند که این شکاف بین ابزار مشروع و اهداف فرهنگی، چهار نوع کجروی ایجاد می‌کند (رابینگتن و واینبرگ^۳، ۱۳۹۰: ۱۰۱). ۱- سازگاران (پذیرش هدف و وسایل)؛ ۲- نوآوران (پذیرش هدف و رد وسایل و نوآوری در وسیله جدید)؛ ۳- آیین‌گرایان (رد هدف‌ها اما ادامه طرفداری از وسایل)؛ ۴- انزوا طلبان (رد هدف‌ها و وسایل) و ۵- طغیان‌گرایان یا شورشیان (رد هدف و وسیله و جایگزین کردن برداشتی تازه به جای هر دوی آن‌ها). طغیان‌گران به روشنی از سایر اشکال رفتار منحرف جدا شده‌اند. از نظر مرتن افزایش آسیب‌های اجتماعی هم‌چون خشونت خیابانی ناشی از ساختار اجتماعی آنومیک است. به عبارت دیگر در نتیجه ناامیدی و ناکامی ناشی از شکاف بین نیازها و امکان ارضاء نیازها آسیب‌های اجتماعی از قبیل ارتکاب به جرائم خشن و گرایش به پرخاشگری و خشونت خیابانی در بین شهروندان افزایش می‌یابند. کانون توجه نظریه‌های یادگیری، شیوه‌های فراگیری کجروی است؛ و این مضمون در قالب‌های متفاوتی از جمله «جامعه پذیر شدن فرد در خرده فرهنگ‌های ناهمنوا» مورد بحث قرار گرفته است (سلیمی و داوری، ۱۳۸۶: ۳۹۷).

1- Coser

2- Brown

3- Weinberg & Rubington

گرایش به خشونت خیابانی و عوامل اجتماعی مرتبط با آن (مورد مطالعه ...)

نظریه‌ی یادگیری اجتماعی بر تأثیرات متقابل بین رفتار و محیط تأکید دارد، و بر الگوهایی از رفتار متمرکز می‌شود که فرد آن‌ها را برای کنار آمدن با محیط در خود پرورش می‌دهد (سلیمی و داوری، ۱۳۸۶: ۴۰۳). آلبرت بندورا^۱ مدعی است که: «غالب رفتارهای انسان از طریق مشاهده و در طول فرآیند الگو سازی آموخته می‌شود». استدلال وی آن است که رفتارهای پیشرفته‌ای مانند سخن گفتن و نیز رفتارهای زنجیره‌ای و پیچیده‌ای مانند راندن یک خودرو، بی تردید به الگو نیاز دارد. او در همان حال خاطر نشان می‌کند که پیچیدگی رفتارهایی مانند ارتکاب کجروی و بزه‌کاری از این نوع رفتارها نیست (سلیمی و داوری، ۱۳۸۶: ۴۰۵). بندورا بر این حقیقت تأکید دارد که پرخاشگری همانند سایر شکل‌های پیچیده‌ی رفتار اجتماعی تا حد زیادی از طریق تجربه‌ی مستقیم یا مشاهده‌ی رفتار دیگران آموخته می‌شود. در اصل نظریه پیوند افتراقی ساترلند^۲ مشهورترین نظریه از مجموع نظریه‌های جامعه‌پذیری یا یادگیری در مباحث کج رفتاری اجتماعی است. نکته اصلی نظریه ساترلند این است که افراد به این علت کج رفتار می‌شوند که تعداد ارتباط‌های انحرافی آنان بیش از ارتباط‌های غیر انحرافی‌شان است. این تفاوت تعامل افراد با کسانی که ایده‌های کج رفتارانه دارند، نسبت به افرادی که از ایده‌های هم‌نوایانه برخوردارند (یعنی ارتباط بیش‌تر آنان با کج رفتاران یا ایده‌های کج رفتاری) علت اصلی کج رفتاری آن‌ها است. خلاصه‌ای از رویکرد ساترلند به مسئله کج رفتاری را به دلیل اهمیت فراوان آن نقل می‌شود: کج رفتاری یادگرفتنی است. نه ارثی است و نه محصول بهره هوشی پایین یا آسیب مغزی و امثال آن. نظریه ساترلند دو عنصر اصلی دارد: محتوای آنچه آموخته می‌شود، که عبارت است از شگردهای ویژه‌ای برای ارتکاب جرم، یعنی انگیزه‌های متناسب، رانش‌ها، منطق‌گری‌ها و نگرش‌ها و کلی‌تر از آن، «تعریف‌های موافق نقض قانون». تمامی این‌ها عناصر شناختی‌اند یعنی، تمامی این‌ها ایده‌اند نه رفتار. از دیدگاه یادگیری اجتماعی و پیوند افتراقی ساترلند، خشونت خیابانی مانند دیگر اشکال بزه‌کاری، معلول خرده فرهنگ نا هم‌نوای در جامعه است. زمانی که افراد، از طریق هم‌نشینی و ارتباط با حاملان هنجارهای کجروانه و فرهنگ‌های کجرو، یاد می‌گیرند که چگونه به خشونت خیابانی بپردازند (میرساردو و مرتضی، ۱۳۹۱: ۱۵-۱۴).

هومنز^۳ سعی کرد نظریه‌ای را شرح و بسط دهد که کانونش روان‌شناسی، مردم، و اشکال بنیانی زندگی اجتماعی باشد. در مورد آخری او کانون را رفتاری اجتماعی دانست که در آن دست کم دو نفر در مبادله‌ی فعالیت‌های عینی و غیر عینی‌اند. چنین رفتاری برحسب میزان پاداش یا هزینه‌ای که برای افراد درگیر داشت متغیر بود (ریتزر، ۱۳۸۹: ۲۷۱). میزان بالای جرم بسیار مشکل زاست؛ چرا که بر توانایی مردم برای استفاده از فضای شهری تأثیر می‌گذارد. فضاهای عمومی نظیر پارک‌ها، میدان‌ها و خیابان‌ها از جمله ویژگی‌های بسیار جذاب زندگی شهری می‌باشند. هنگامی که از این فضاها به دلیل جرم نتوان

1- Albert Bandura

2- Sutherland

3- Homans

استفاده کرد، بر جذابیت‌های زندگی به طور منفی تأثیر خواهند گذاشت. امروزه استفاده از بیش‌تر فضاهای عمومی در مناطق شهری محدود شده است. هم‌چنین جرم و جنایت موجب تحمیل هزینه‌های بسیار گزافی در سطوح فردی، اجتماعی و ملی می‌شود. در حقیقت، به طور قطع جرم به طور یکسان در سراسر شهر پخش نمی‌شود و عقیده کانون‌های جرم خیز در سال‌های اخیر توجه روز افزونی را به خود جلب کرده است (Mc Collster et al, 2010: 9).

نظریه ی کنترل به رهیافت پرنفوذی در سیاست های پلیسی مربوط می شود که معروف به نظریه ی پنجره های شکسته^۱ است. این نظریه که در سال ۱۹۸۲ توسط ویلسون و کلینگ^۲ مطرح شد حاکی از این است که پیوند منظمی میان ظاهر آشفته و بی نظم [خیابان ها و ساختمان ها] و وقوع جرم وجود دارد. اگر حتی یک پنجره ی شکسته در یک محله بدون تعمیر به همان حال باقی بماند، می تواند نشانه و پیامی برای مجرمان بالقوه باشد که پلیس و اهل محل اعتنایی به اوضاع محله ندارند. پنجره ی شکسته ممکن است با نشانه های دیگری از آشفتگی و بی نظمی همراه شود دیوارهای کثیف، زباله، خرابی و ماشین های اوراق. آن گاه چنین منطقه ای فرآیند تدریجی انحطاط و زوال را آغاز می کند و اهالی «محترم و آبرومند» درصدد ترک محل برخواهند آمد و جای خود را به «کجروی های» تازه واردی مثل فروشندگان مواد مخدر، بی خانمان ها و زندانیان عفو مشروط خواهند داد. نظریه ی پنجره های شکسته پایه و اساس سیاست پلیسی موسوم به عدم مدارا^۳ بوده است، یعنی رهیافتی که بر فرآیند دائمی حفظ نظم به عنوان کلید کاهش جرائم جدی تأکید می کند. سیاست پلیسی عدم مدارا جرائم کوچک و انواع و اقسام رفتارهای برهم زننده ی نظم را هدف خود قرار می دهد، مثل تخریب گری، ولگردی، درخواست پول از مردم و مستی در اماکن عمومی. تصور می رود که سخت گیری های پلیس در قبال کجروی های کوچک تأثیر مثبتی در کاهش انواع جدی تر جرائم داشته باشد (گیدنز، ۱۳۸۶: ۳۱۲). بر مبنای این نظریه خشونت و سایر آسیب های اجتماعی، بیش تر در مناطقی از شهر اتفاق می افتد که دارای ظاهری آشفته اعم از دیوارهای کثیف، کوچه های کثیف و شیشه های شکسته اند و به عبارت دیگر این وضعیت ها نشان می دهد که نظارت یا کنترل اجتماعی در آن مناطق ضعیف است که از این رو این مناطق پتانسیل بالقوه ای در بروز خشونت و نزاع خیابانی دارند. اصطلاح مکان های جرم خیز یا کانون های جرم خیز^۴، بیانگر یک مکان با میزان بالای جرم است. محدوده این مکان بخشی از شهر، یک محله کوچک و یا چند خیابان مجاور یکدیگر و حتی ممکن است یک خانه یا مجتمع مسکونی باشد. تعریف دیگر این اصطلاح را معادل مکان های کوچک با تعداد جرم زیاد قابل پیش بینی، حداقل در یک دوره زمانی یک ساله دانسته است. اصطلاحات فرعی دیگری نیز در ارتباط با کانون های جرم خیز ارائه شده است که

-
- 1- Theory of broken windows
  - 2- Wilson and Kalling
  - 3- Zero tolerance policing
  - 4- Hotspots, Hot crime

گرایش به خشونت خیابانی و عوامل اجتماعی مرتبط با آن (مورد مطالعه ...

عبارتند از: نقاط جرم خیز یا نقاط داغ^۱: به محدوده های مشخص و با ابعادی کوچکتر از مکانهای جرم خیز اطلاق می شود. در واقع این واژه به تمرکز جرم در برخی مکانهای شهری اشاره دارد و نشان دهنده آن است که در برخی نقاط مثل (مثلاً یک مغازه یا یک مرکز فساد خانگی) به دفعات عمل مجرمانه تکرار می شود. مسیرهای جرم خیز یا مسیرهای داغ: که به محدوده های وسیع تر از نقاط جرم خیز گفته می شود و دلالت بر تمرکز بزه کاری در طول یک خیابان یا مسیر عبور و مرور دارد. نواحی جرم خیز یا نواحی داغ: منظور تمرکز بزه کاری درون یک محدوده جغرافیایی شامل یک ناحیه یا بخش یا محله شهری است که وسعتی به مراتب بیش از نقاط و مسیرهای جرم خیز دارد (قالیاف، انصاری زاده و پرهیز ۱۳۸۹: ۳۰-۲۹).

مرور مطالعات و تحقیقات متعددی که در سالهای گذشته در زمینه گرایش به خشونت خیابانی و عوامل اجتماعی مرتبط با آن انجام گرفته است نشان می دهد که عوامل مختلفی بر خشونت خیابانی تأثیر گذار بوده است. گوگونی^۲ (۲۰۱۴)، در پژوهش خود راجع به درگیری قومی در کنیا به این نتیجه رسید که تضاد گروهی، فقدان سازگاری ارزشی، حس برتری بینی، فقدان مدیریت تعارض، مسائل ارضی و سرزمینی زمینه ساز تنش بیم گروهها شده است. هالوارد بوهانگ و هنریک اوردال^۳ (۲۰۱۳)، در پژوهشی با عنوان یک بمب شهرنشینی رشد جمعیت و اختلال اجتماعی در شهرستانها با استفاده از اطلاعات و آمار در کشورهای جهان سوم در سالهای ۲۰۰۵ - ۱۹۶۰ به این نتیجه رسیدند که بین رشد جمعیت شهرستانها در نتیجه مهاجرت از روستا به شهرها در کشورهای جهان سوم، باعث افزایش اختلال اجتماعی در شهرها و در نتیجه افزایش خشونت اجتماعی در شهرها شده است. هاین^۴ و دیگران (۲۰۰۶) در تحقیقی با عنوان ویژگیهای منطقه، شبکه های همسالان و خشونت نوجوانان، محققین در پی بررسی تأثیر ویژگیهای ساختاری منطقه و گروههای همسال بر تبیین خشونت نوجوانان هستند. در مجموع محققین می نویسند که نتایج تحقیق نشان می دهد که وضع نامساعد مناطق با افزایش دادن فرصت هایی برای نوجوانان برای مشارکت داشتن در شبکه های همسالان خشونت گرا، به صورت غیرمستقیم بر خشونت آنان مؤثر است.

نظری و امینی فسخودی (۱۳۸۷) در تبیین جامعه شناختی عوامل موثر بر گرایش به نزاع جمعی، در مناطق روستایی استان ایلام به این نتیجه رسیدند که متغیرهای مستقل پرخاشگری، قوم گرایی و تجربه عینی نزاع در متغیر وابسته (گرایش به نزاع) تأثیر معنی دار و مثبتی دارد و متغیر تحصیلات تأثیر معنی دار و منفی بر روی میزان گرایش به نزاع داشت و جنسیت و تأهل نیز تأثیر معنی داری بر روی گرایش به نزاع و پرخاشگری نداشت.

1- Hotspot

2- Gogoneni

3- Halvard Buhaug & Henrik Urdal

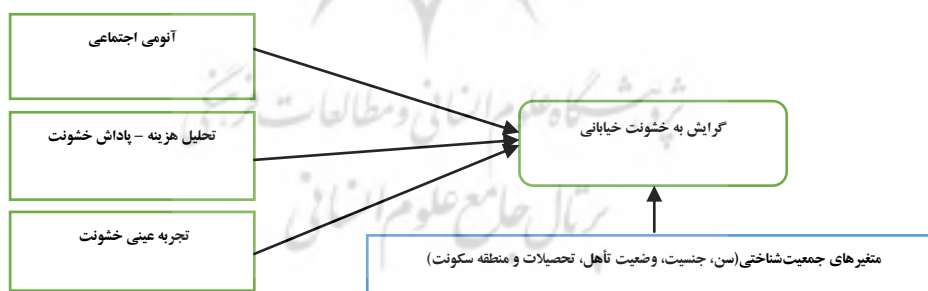
4- Haynie

حسین‌زاده و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیقی با عنوان بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر میزان گرایش به نزاع دسته جمعی در شهر اهواز به این نتیجه رسیدند که بین احساس محرومیت نسبی، احساس آنومی، خاستگاه خانوادگی، تعلق به جامعه قبیله‌ای و میزان کنترل اجتماعی با گرایش به نزاع دسته‌جمعی رابطه معناداری وجود دارد ولی بین سن و میزان گرایش به نزاع دسته جمعی رابطه معناداری یافت نگردید.

واحدی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر نزاع و درگیری فردی از دیدگاه شهروندان (مورد مطالعه شهر خوی) به این نتیجه رسیدند که پنج فرضیه‌ی سن، احساس آنومی، گرایش قومی و قبیله‌ای، خاستگاه خانوادگی و کنترل اجتماعی تأیید گردید و دو فرضیه‌ی پایگاه اجتماعی و محرومیت نسبی رد شد.

بخارایی، بیات و پرکیانی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان مطالعه عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش به نزاع‌های خیابانی در شهرستان بندر عباس به این نتیجه رسیدند که بین متغیر تعاملات مثبت، انسجام اجتماعی، متغیرهای زمینه‌ای (سن، وضعیت تأهل، تحصیلات و درآمد متوسط خانواده) و گرایش به نزاع خیابانی رابطه معناداری وجود دارد؛ و از سوی دیگر بین وضعیت اشتغال و کنترل خانواده با گرایش به نزاع رابطه معنی‌داری وجود نداشت.

مدل نظری این پژوهش براساس در نظر گرفتن تئوری‌های مطرح شده و پیشینه‌های تجربی انجام شده حول محور خشونت خیابانی در ارتباط با متغیرهای مستقل احساس آنومی اجتماعی، تجربه عینی خشونت، تحلیل هزینه-پاداش خشونت و متغیرهای زمینه‌ای به صورت زیر تنظیم گردیده است:

نمودار (۱): مدل نظری پیشنهادی پژوهش

در نهایت با توجه به مبانی نظری و تجربی پژوهش فرضیه‌های زیر مورد بررسی قرار خواهند گرفت:

گرایش به خشونت خیابانی و عوامل اجتماعی مرتبط با آن (مورد مطالعه ...

- ۱- بین وضعیت آنومی اجتماعی شهر اردبیل و گرایش به خشونت خیابانی در شهر اردبیل رابطه وجود دارد.
- ۲- بین تجربه‌ی عینی خشونت خیابانی و گرایش به خشونت خیابانی در شهر اردبیل رابطه وجود دارد.
- ۳- بین تحلیل هزینه-پاداش خشونت خیابانی از نظر شهروندان اردبیلی و گرایش به خشونت خیابانی در شهر اردبیل رابطه وجود دارد.
- ۳- میانگین گرایش به خشونت خیابانی در بین شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل به تفکیک گروه‌های سنی تفاوت معناداری دارد.
- ۴- میانگین گرایش به خشونت خیابانی در بین شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل به تفکیک جنسیت، تفاوت معناداری دارد.
- ۵- میانگین گرایش به خشونت خیابانی در بین شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل به تفکیک وضعیت تأهل، تفاوت معناداری دارد.
- ۶- میانگین گرایش به خشونت خیابانی در بین شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل به تفکیک میزان تحصیلات، تفاوت معناداری دارد.
- ۷- میانگین گرایش به خشونت خیابانی در بین شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل به تفکیک منطقه سکونت، تفاوت معناداری دارد.

روش

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل تمامی شهروندان ۱۵ تا ۶۴ سال شهر اردبیل می‌باشد. که بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۰ از کل ۴۸۲۶۵۳ نفر، تعداد ۳۷۳۳۲۰ نفر ۱۵ تا ۶۴ سال می‌باشد و حجم نمونه کوکران تعداد (۳۸۰) نفر تعیین شدند و به جهت افزایش اعتبار نمونه، تعداد (۵۲) نفر نیز به نمونه‌ی انتخابی افزایش یافت و در مجموع با ۴۳۲ نفر مصاحبه شد. و به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای پس از تعیین حجم نمونه و بر اساس تقسیم شهر اردبیل به مناطق ۴ گانه به نسبت جمعیت هر منطقه، نمونه‌ها تخصیص یافتند. در قسمت مربوط به اعتبار^۱ این پژوهش از اعتبار صوری^۲ و از دیدگاه‌های متخصصان و تحقیقات پیشین استفاده شده است. در ارتباط با پایایی^۳ این پژوهش نیز از ضریب آلفای کرونباخ جهت اندازه‌گیری و کنترل میزان پایایی پرسشنامه به کارگرفته شده در این پژوهش استفاده شده است.

1- Validity
2- Face validity
3- Reliability

جدول (۱): نتایج تحلیل پایایی متغیرهای اصلی پژوهش

ضریب پایایی	تعداد گویه ها	متغیر
۰/۷۶۳	۱۷	گرایش به خشونت خیابانی
۰/۸۰۹	۱۶	وضعیت آنومی اجتماعی
۰/۷۴	۴	تجربه ی عینی خشونت خیابانی
۰/۷۸۹	۵	تحلیل هزینه - پاداش خشونت خیابانی

تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرها؛

گرایش به خشونت خیابانی: معنای لغوی خشونت عبارت است از دشمنی کردن، خصومت ورزیدن، جنگ کردن، ستیزه کردن، دشمنی، خصومت، ستیزه می‌باشد. از نظر کنش‌گرانی که درگیر در واقعه هستند، خشونت شامل دو نوع فردی یا گروهی است. در نوع اول در هر طرف خشونت یک نفر قرار دارد، به عبارت دیگر درگیری یک نفر با نفر دوم دیگر به یک خشونت منجر می‌گردد، اما در حالت دوم یک گروه با گروه یا فرد دیگر درگیر می‌شوند. بنابراین از نظر افراد درگیر در خشونت حالات زیر متصور است:

فرد.....فرد

فرد.....گروه

گروه.....گروه

به حالت اول، خشونت فردی و حالت دوم و سوم خشونت گروهی یا جمعی گفته می‌شود. البته بسیاری از خشونت‌های گروهی، محصول گسترش خشونت فردی میان دو نفرند که با حضور و شرکت دیگران تبدیل به خشونت گروهی می‌شود (افشانی و همکاران، ۱۳۹۰: ۸۶). با توجه به این که برای شکل‌گیری کنشی اجتماعی حداقل وجود دو نفر لازم است بنابراین در این پژوهش گرایش به خشونت خیابانی به عنوان یک متغیر وابسته محسوب می‌شود. با توجه به این که خشونت خیابانی در پژوهش‌های گذشته بیش‌تر به شکل دو بعد فردی و جمعی تفکیک شده است. با این که در پژوهش حاضر نیز خشونت بر مبنای دو بعد فردی و جمعی منفک گردیده است، اما ابعاد گرایش به خشونت که همان ابعاد شناختی، نگرشی و تمایل به عمل خشونت‌آمیز (بعد رفتاری) نیز مد نظر قرار گرفته شده است.

آنومی اجتماعی: طبق نظر دورکیم، جامعه بی‌هنجار (آنومیک)، جامعه‌ای است که در آن، قواعد رفتار (هنجارها) شکسته شده و یا نادیده انگاشته شده است، آنومی وضعیتی اجتماعی است که ویژگی بارز آن از هم پاشیدگی معیارهای حاکم بر روابط و تعاملات اجتماعی است. مفهوم آنومی، شکاف موجود میان تفسیر عمل اجتماعی در سطح فردی را با تفسیر آن در سطح ساختار اجتماعی با پیوند میان آن‌ها،

گرایش به خشونت خیابانی و عوامل اجتماعی مرتبط با آن (مورد مطالعه ...

پر می‌کند و از دیدگاه مرتون بی‌هنجاری، فقدان وسیله قانونی برای دسترسی به اهداف مشروع است (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۶۲). شاخص‌های سنجش آنومی عبارتند از: شکاف بین اهداف و وسایل و غیر قابل پیش‌بینی بودن آینده، احساس نابرابری، نبود کنترل، احساس بی‌هنجاری، میزان رعایت هنجارها و بی‌نظمی اجتماعی می‌باشد.

تجربه عینی خشونت خیابانی: یعنی این که آیا فرد تاکنون خشونت خیابانی را مشاهده نموده است یا خیر؟ (نظری و امینی فسخودی، ۱۳۸۷: ۱۹۵). شاخص‌های تجربه عینی خشونت خیابانی عبارت است از میزان مشاهده و سابقه خشونت فردی و جمعی در خیابان، خانواده و محله و شهر.

تحلیل هزینه- پاداش خشونت خیابانی: بیانگر وضعیتی است که در آن افراد در مواقع مواجهه با وضعیت‌های اضطراری، بلافاصله به تحلیل و بررسی هزینه‌ها و پاداش‌های کنش خود می‌پردازد. شاخص‌های مرتبط با این متغیر عبارتند از: انتظار دستیابی به حقوق از طریق خشونت خیابانی و انتظار تأیید دیگران به عنوان فردی با غیرت و تعصب از طریق رفتار خشن.

یافته‌ها

این پژوهش با روش پیمایشی و تکنیک پرسشنامه انجام گرفته است. با توجه به آمار توصیفی از نظر جنسیت ۲۵۸ نفر مرد و ۱۷۴ نفر زن بوده است. از لحاظ گروه سنی بیش‌ترین تعداد پاسخگویان را گروه سنی ۲۹-۲۵ ساله است و ۰/۵ درصد از پاسخگویان در گروه سنی ۶۴-۶۰ کم‌ترین حجم جمعیتی را داشتند. ۵۶/۶ درصد پاسخ‌گویان مجرد و ۴۲/۴ درصد پاسخگویان متأهل می‌باشند. از نظر تحصیلات نیز بیش‌ترین تعداد پاسخگویان لیسانس داشتند که ۳۵/۶ درصد از کل پاسخگویان را به خود اختصاص داده بودند. بر مبنای توزیع فراوانی پاسخگویان به تفکیک منطقه‌ی سکونت در شهر اردبیل تعداد ۱۱۵ نفر معادل ۲۶/۶ درصد در منطقه‌ی ۴ شهرداری بیش‌ترین فراوانی، تعداد ۱۰۴ نفر معادل ۲۴/۱ درصد در منطقه‌ی ۱ شهرداری کم‌ترین فراوانی را به خود اختصاص داده است.

جدول (۲): توزیع فراوانی متغیرهای اصلی پژوهش

میزان متغیر	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
کم	۱۰۲	۲۳/۶	۲۳/۶
متوسط	۳۰۴	۷۰/۴	۶۷/۱
زیاد	۳۶	۶	۱۰۰
کل	۴۳۲	۱۰۰	-----
کم	۴۲	۹/۷	۹/۷
متوسط	۲۸۴	۶۵/۸	۷۵/۵
زیاد	۱۰۶	۲۴/۵	۱۰۰
کل	۴۳۲	۱۰۰	-----
کم	۱۴۸	۳۴/۳	۳۴/۳
متوسط	۲۳۶	۵۴/۶	۸۸/۹
زیاد	۴۸	۱۱/۱	۱۰۰
کل	۴۳۲	۱۰۰	-----
کم	۲۳۸	۵۵/۱	۵۵/۱
متوسط	۱۶۸	۳۸/۹	۹۴
زیاد	۳۶	۶	۱۰۰
کل	۴۳۲	۱۰۰	-----
کم	۲۶	۶	۶
متوسط	۱۶۸	۳۸/۹	۴۴/۹
زیاد	۳۳۸	۵۵/۱	۱۰۰
کل	۴۳۲	۱۰۰	-----

بر اساس جدول بالا توزیع فراوانی تمامی متغیرهای مذکور بیش تر در سطح متوسط قرار دارند.

جدول (۳): نتایج یافته‌های استنباطی رابطه متغیر وابسته (گرایش به خشونت خیابانی) با متغیرهای مستقل

متغیرهای مستقل و زمینه‌ای	متغیر وابسته: گرایش به خشونت خیابانی	میزان همبستگی	معناداری
وضعیت آنومی اجتماعی	ضریب همبستگی پیرسون	۰/۳۶۰	۰/۰۰۰
تجربه عینی خشونت	ضریب همبستگی پیرسون	۰/۴۵۰	۰/۰۰۰
تحلیل هزینه - پاداش	ضریب همبستگی پیرسون	۰/۴۸۷	۰/۰۰۰
تحصیلات	ضریب همبستگی رتبه ای اسپیرمن	-۰/۱۸۰	۰/۰۰۰
گروه های سنی	تحلیل واریانس یک طرفه (آزمون f)	-۳/۱۹۰	۰/۰۰۱
جنسیت	آزمون t برای دو گروه مستقل فرض برابری واریانس	-۰/۲۲۲	۰/۹۹۳
تاهل	آزمون t برای دو گروه مستقل فرض برابری واریانس	-۰/۳۲۱	۰/۲۷۷
محله سکونت	تحلیل واریانس یک طرفه (آزمون f)	۱/۰۱۰	۰/۰۰۰

نتایج جدول (۳) نشان می‌دهد که بین متغیرهای مستقل (وضعیت آنومی اجتماعی، تجربه عینی خشونت خیابانی و تحلیل هزینه - پاداش خشونت خیابانی) با متغیر وابسته (گرایش به خشونت خیابانی) در بین شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل براساس ضریب همبستگی پیرسون رابطه‌ی معناداری وجود دارد. و همچنین بین متغیرهای وضعیت آنومی اجتماعی، تجربه عینی خشونت خیابانی و تحلیل

گرایش به خشونت خیابانی و عوامل اجتماعی مرتبط با آن (مورد مطالعه ...

هزینه- پاداش خشونت خیابانی همبستگی مثبت بوده اما از نظر شدت همبستگی ناقص می‌باشد. و از بین متغیرهای زمینه‌ای میانگین خشونت خیابانی به تفکیک میزان تحصیلات، گروه‌های سنی و محله سکونت تفاوت معناداری داشت.

جدول (۴): رگرسیون چند متغیره گرایش به خشونت خیابانی

دوربین واتسون	ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	مقدار F	سطح معناداری
۲/۳۹۱	۰/۵۵۴	۰/۳۰۷	۰/۳۰۱	۴۷/۲۸۹	۰/۰۰۰

جدول (۵): ضرایب همبستگی رگرسیونی گرایش به خشونت خیابانی

شخصی پورم (۷۱۲) واریانس	شخصی نورانی	ضریب تأثیر استاندارد		T	سطح (sig) معناداری	متغیرهای مستقل
		(Beta)	(B)			
۱/۰۹۵	۰/۹۱۴	۰/۰۰۶	۰/۱۱۶	۲/۷۴۳		آنومی اجتماعی
۱/۷۱۰	۰/۵۸۵	۰/۰۰۰	۰/۲۲۲	۴/۲۱۷		تجربه عینی خشونت خیابانی
۱/۶۹۵	۰/۵۹۰	۰/۰۰۰	۰/۳۱۰	۵/۹۱۰		تحلیل هزینه - پاداش خشونت خیابانی
۱/۰۰۴	۰/۹۹۶	۰/۰۰۰	-۰/۱۵۳	-۳/۷۹۹		تحصیلات

جدول بالا مربوط به آزمون رگرسیون چند متغیره است که به روش همزمان (Enter Method) به اجرا گذاشته شده است و نمایانگر آن است که مقدار ضریب همبستگی رگرسیونی (R) بین متغیرها ۰/۵۵۴ می‌باشد که نشان می‌دهد بین مجموعه متغیرهای مستقل و متغیر وابسته پژوهش (گرایش به خشونت خیابانی در بین شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل) همبستگی متوسط به بالا وجود دارد. اما مقدار ضریب تعیین تعدیل شده که برابر با ۰/۳۰۱ می‌باشد، نشان می‌دهد که ۳۰/۰۰ درصد از کل تغییرات میزان گرایش به خشونت خیابانی شهروندان اردبیل وابسته به ۴ متغیر مستقل ذکر شده در جدول می‌باشد. به عبارت دیگر، مجموعه متغیرهای پیش‌بین ۳۰ درصد از واریانس متغیر گرایش به خشونت خیابانی شهروندان را پیش‌بینی (برآورد) می‌کنند. با توجه به این که مقدار آزمون F (۴۷/۲۸۹) در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۵ بوده و بنابراین معنی‌دار است و می‌توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیونی این پژوهش مرکب از متغیر مستقل و یک متغیر وابسته (گرایش به خشونت خیابانی شهروندان) مدل دارای برازش معنادار است و مجموعه متغیرهای مستقل قادرند تغییرات گرایش به خشونت خیابانی شهروندان را تبیین کنند. با توجه به جدول (۱۶) اولاً، رابطه‌ی چهار متغیر آنومی اجتماعی، تجربه عینی خشونت خیابانی، تحلیل هزینه- پاداش، تحصیلات با گرایش به خشونت خیابانی در بین شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل معنی‌دار است. ثانیاً، متغیرهای تحلیل هزینه- پاداش خشونت خیابانی با ضریب رگرسیونی ۰/۳۱۰، تجربه‌ی عینی خشونت خیابانی با ضریب ۰/۲۲۲، تحصیلات با

ضریب ۰/۱۵۳-، آنومی اجتماعی با ضریب ۰/۱۱۶ به ترتیب بیشترین ارتباط را با متغیر گرایش خشونت خیابانی در بین شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل داشته‌اند. از آنجایی که متغیر تحصیلات منفی می‌باشد به هنگام مقایسه ضرایب استاندارد شده علامت منفی در نظر گرفته نمی‌شود زیرا این علامت شدت ارتباط را بیان نمی‌کند و فقط بیانگر جهت است. به گونه‌ای که به ازای افزایش یک انحراف استاندارد در متغیر آنومی اجتماعی، میزان گرایش به خشونت خیابانی در بین شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل به میزان ۰/۱۱۶ انحراف استاندارد افزایش خواهد یافت. استقلال خطاها نیز با توجه به دوربین واتسون حاصله (۲/۳۹۱)، به عنوان یکی از پیش فرض‌های لازم جهت انجام تحلیل رگرسیونی نیز مورد تأیید واقع شده است. همچنین پیش فرض عدم هم خطی متغیرهای مستقل نیز با توجه به مقادیر شاخص تولرانس (نزدیک به عدد یک و بالاتر بودن از عدد صفر) و شاخص تورم واریانس (کوچک تر از عدد ۲/۵) به تأیید رسیده است. در مدل رگرسیونی متغیرهای زمینه‌ای مانند گروه‌های سنی و محله‌ی سکونت به علت عدم معنادار بودن ضرایب بتایشان از مدل حذف شدند و تنها متغیرهایی در مدل ماندند که ضرایب بتایشان تأثیری معنادار بر میزان گرایش به خشونت خیابانی در بین شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل داشتند.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی گرایش به خشونت خیابانی و عوامل اجتماعی مرتبط با آن (مورد مطالعه شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل) صورت گرفته است. توصیف متغیرهای اصلی پژوهش نشان می‌دهد که متغیر گرایش به خشونت خیابانی در بین شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل، ۲۳/۶ درصد از پاسخگویان به خشونت خیابانی در حد کم گرایش داشتند، ۷۰/۴ درصد از پاسخگویان به خشونت خیابانی در حد متوسط گرایش داشتند و ۶ درصد از پاسخگویان به خشونت خیابانی در حد زیاد گرایش داشتند. در متغیر تجربه‌ی عینی خشونت خیابانی، ۳۴/۳ درصد از پاسخگویان در حد کم، ۵۴/۶ درصد متوسط و ۱۱/۱ درصد در حد زیاد تجربه‌ی عینی خشونت خیابانی را در شهر اردبیل گزارش دادند. در متغیر آنومی اجتماعی ۹/۷ درصد از پاسخگویان وضعیت آنومی اجتماعی را در حد کم، ۶۵/۸ درصد میزان وضعیت آنومی اجتماعی را در حد متوسط و ۲۴/۵ درصد میزان وضعیت آنومی اجتماعی را در حد زیاد را نشان دادند. همچنین ۵۵/۱ درصد از پاسخگویان با متغیر تحلیل هزینه- پاداش مخالف بودند، ۳۸/۹ درصد با متغیر تحلیل هزینه- پاداش خشونت خیابانی را در حد متوسط موافق بودند و ۶/۰۰ درصد از پاسخگویان با متغیر تحلیل هزینه- پاداش خشونت خیابانی موافق بودند. نتایج توصیفی متغیر گرایش به خشونت خیابانی نشان می‌دهد که میزان گرایش به خشونت خیابانی در شهر اردبیل بیش از حد متوسط است. در این پژوهش برخی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نظیر، جنسیت، گروه‌های سنی، وضعیت تأهل، تحصیلات و منطقه سکونت افراد را مورد بررسی قرار داده و نتایج به صورت توصیفی ارائه گردیده

گرایش به خشونت خیابانی و عوامل اجتماعی مرتبط با آن (مورد مطالعه ...)

است. در بخش استنباطی روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق، به منظور تحلیل عمیق‌تر اطلاعات جمع‌آوری شده، مورد بررسی قرار گرفت. میانگین گرایش به خشونت خیابانی برحسب جنسیت و وضعیت تأهل معنادار نبود که این نتایج با نتایج حسین زاده و همکاران (۱۳۹۰)، بخارایی و پرکیانی (۱۳۹۵) همسو نبود اما با نتایج تحقیق نظری و امینی فسخودی (۱۳۸۷) همسو بود. اما میانگین گرایش به خشونت خیابانی به تفکیک محله سکونت معنا دار بود. این یافته بر اساس دیدگاه‌های جرم‌شناسی محیطی مانند قانون‌های جرم خیز و دیدگاه پنجره‌های شکسته قابل تفسیر است. از نظر دیدگاه قانون‌های جرم خیز نقاط داغ گرایش به خشونت براساس یافته‌های این پژوهش از میان مناطق چهارگانه که به تفکیک سازمان شهرداری اردبیل صورت گرفته است، منطقه ۴ شهرداری اردبیل که شامل محله‌هایی مانند اطراف میدان وحدت، میدان مبارزان و بزرگراه شهدا و ... می‌باشد. بر اساس دیدگاه پنجره شکسته کنترل ضعیف و کوچکی و خیابان‌های کثیف و ... کافی است که به افرادی که در این محل‌ها هستند فرصت ارتکاب به کنش‌های نابهنجار از جمله خشونت را بدهد. میانگین گرایش به خشونت خیابانی به تفکیک گروه‌های سنی معنا دار بود و این یافته پژوهشی با نتایج پژوهش بخارایی و پرکیانی (۱۳۹۵)، واحدی و همکاران (۱۳۹۲) همسو بود اما با نتایج تحقیق حسین زاده و همکاران (۱۳۹۰) همسو نبود. با توجه به منفی بودن میانگین گرایش به خشونت می‌توان گفت با بالا رفتن سن افراد میزان گرایش به خشونت کاهش می‌یابد. در مورد تحصیلات و گرایش به خشونت خیابانی براساس ضریب همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن رابطه معنادار بود و جهت رابطه نیز منفی بود.

در مورد نتایج استنباطی در اولین فرضیه براساس ضریب همبستگی پیرسون، رابطه معناداری بین آنومی اجتماعی و گرایش به خشونت خیابانی در بین شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل برقرار بود. این نتیجه مطابق با نتایج پژوهش‌های پیشین واحدی و همکاران، (۱۳۹۲) و حسین زاده و همکاران، (۱۳۹۰) می‌باشد. با توجه به وجود رابطه بین این دو متغیر می‌توان این نتیجه را با نظریه آنومی اجتماعی دانشمندانی مثل دورکیم و مرتون مطابق دانست. بدین ترتیب نزاع یا خشونت خیابانی و سایر اشکال کژ رفتاری‌ها در اندیشه‌ی دورکیم، معلول مکانیزم‌های معین و عوامل اجتماعی مشخص می‌باشند. اگر چه او به طور اخص بر روی خشونت تأکید نمی‌کند، آشکارا بر این اصل تأکید دارد که فقدان اجماع در باب ارزش‌های مقرر به محو و غیبت تدریجی اقتدار و ضابطه اخلاقی منجر می‌گردد و جامعه، مدیریت مؤثر و کنترل اجتماعی لازم بر فرد را از دست می‌دهد. ثبات اجتماعی برخاسته از قواعد اخلاقی و نحوه مدیریت صحیح اجتماعی، منوط به چگونگی اعمال کنترل اجتماعی بر افراد یک جامعه است. از این رو فقدان چنین ضابطه کنترلی و مدیریت اخلاقی در بروز بی‌هنجاری اجتماعی از جمله خشونت خیابانی نقش اساسی ایفا می‌کند (حسین زاده و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۹۸). از نظر مرتن نیز در نتیجه ناامیدی و ناکامی ناشی از شکاف بین نیازها و امکان ارضاء نیازها آسیب‌های اجتماعی از قبیل ارتکاب به جرائم خشن و گرایش به پرخاشگری و خشونت خیابانی در بین شهروندان افزایش می‌یابند.

در فرضیه دوم از نظر ضریب همبستگی پیرسون، رابطه معناداری بین تجربه عینی خشونت خیابانی و گرایش به خشونت خیابانی در بین شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل مورد تأیید قرار گرفت. این نتیجه مطابق با نتایج تحقیقات پیشین هاین و همکاران، (۲۰۰۶) می‌باشد. نتیجه بدست آمده در این فرضیه را می‌توان با نظریه‌های باندورا و ساترلند همسو دانست. بنابراین از نظر بندورا خشونت خیابانی و نزاع و سایر اشکال پرخاشگری در نتیجه یادگیری اجتماعی ناشی از مشاهده‌ی عینی است و از طریق تقویت و تقلید یاد گرفته می‌شود. و از دیدگاه ساترلند افرادی بیش‌ترین گرایش را به خشونت خیابانی و نزاع خواهند داشت که تعامل بیش‌تری در گروه‌هایی که دارای خرده فرهنگ خشونت و نزاع دارند، داشته باشند.

فرضیه سوم بر اساس ضریب همبستگی پیرسون، رابطه معناداری بین تحلیل هزینه-پاداش و گرایش به خشونت خیابانی در بین شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اردبیل مورد تأیید قرار گرفت. نتیجه بدست آمده در این فرضیه را می‌توان با نظریه‌ی هومنز همسو دانست. بر مبنای نظریه هومنز کنشی مانند خشونت و نزاع خیابانی در نتیجه پاداش‌هایی که در پی دارد چرا که کنش گر قبل از این که دست به کنشی بزند، ابتدا آن کنش توسط کنشگر بر مبنای تحلیل هزینه-پاداش بررسی می‌شود و سپس کنشی که بیش‌ترین پاداش را برای او در پی دارد و سپس به انجام کنشی مانند خشونت خیابانی می‌پردازد. به گونه‌ای که آیا خشونت یا نزاع با طرف مقابل هزینه‌اش از سودش بیش‌تر است یا سودش از هزینه‌اش بیش‌تر است، اگر سودش بیش‌تر از هزینه آن بود دست به کنش می‌زند.

با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهاداتی که می‌توان در این پژوهش مطرح کرد به قرار زیر است. اولین پیشنهاد این است که کاهش آنومی اجتماعی از طریق کاهش اختلاف و شکاف طبقاتی بین اقشار مختلف جامعه با ارائه امتیازات و امکانات برای اقشار پایین جامعه جهت گسترش و توزیع عدالت برای جلوگیری از خشونت و نزاع در سطح شهر اردبیل بسیار با اهمیت است. پیشنهاد دوم نیز این است که از آنجا که در منطقه ۴ بیش‌ترین گرایش به خشونت وجود دارد و حتی بیش‌ترین نرخ خشونت در این منطقه است و لازم است که قوای امنیتی و انتظامی در این منطقه نظارت بیشتری داشته باشند و نیز از نظر امکانات نسبت به سایر مناطق شهر اردبیل ضعیف بوده و لازم است به این منطقه توجه ویژه‌ای بشود. سومین پیشنهاد نیز کاهش گرایش به خشونت خیابانی در بین شهروندان اردبیل از طریق آموزش مهارت‌های خود کنترلی اعم از کنترل خشم و هیجانات منفی است چرا که براساس یافته‌های پژوهش یادگیری اجتماعی هم‌نوا یا ناهم‌نوا بودن با جامعه بسیار با اهمیت است. و آخرین پیشنهاد نیز انجام پژوهش‌های مشابه در سطح گروه‌ها و محلات به خصوص به شکل کیفی و عمیق از وضعیت نگرشی و رفتاری شهروندانی که به هر دلیلی بیش‌ترین خشونت را داشته است و یا حداقل انجام پژوهش به شکل تلفیقی و در صورتی که ممکن است به شیوه تئوری زمینه‌ای که نوعی بومی‌سازی پژوهش و یافته‌های آن نیز می‌باشد.

گرایش به خشونت خیابانی و عوامل اجتماعی مرتبط با آن (مورد مطالعه ...

منابع

- آرون، ریمون. (۱۳۸۶). مراحل اساسی سیر اندیشه در جامعه‌شناسی، ترجمه‌ی باقر پرهام، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- افشانی، سیدعلیرضا و کریمی منجرموئی، یزدان. (۱۳۹۷). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش به نزاع دسته جمعی در شهر لردگان، فصلنامه انتظام اجتماعی، سال دهم، شماره اول، بهار ۱۳۹۷.
- بخارایی، احمد؛ بیات، بهرام و پریانی، طاهره. (۱۳۹۵). مطالعه عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش به نزاع‌های خیابانی در شهرستان بندر عباس، پژوهش‌نامه نظم و امنیت انتظامی، سال نهم، شماره دوم (پیاپی سی و چهارم)، تابستان ۱۳۹۵.
- پایگاه خبرگزاری تسنیم، ۱۳/۰۷/۱۳۹۶/ <https://www.tasnimnews.com/fa/news/>
- حسین‌زاده، علی حسین؛ نواح، عبدالرضا و عنبری، علی. (۱۳۹۰). بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر میزان گرایش به نزاع دسته جمعی (مورد مطالعه شهر اهواز)، فصلنامه دانش انتظامی، سال سیزدهم، شماره دوم، (صص ۲۲۵-۱۹۱).
- دیلینی، تیم. (۱۳۸۷). نظریه‌های کلاسیک جامعه‌شناسی، ترجمه‌ی بهرنگ صدیقی و وحید طلوعی، تهران: نشر نی.
- رایبینگتن، ارل و واینبرگ، مارتین. (۱۳۹۰). رویکردهای نظری هفتگانه در بررسی مسائل اجتماعی، ترجمه‌ی رحمت‌الله صدیق سروستانی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ریتزر، جورج. (۱۳۸۹). مبانی نظریه جامعه‌شناختی معاصر و ریشه‌های کلاسیک آن، ترجمه‌ی شهناز مسمی پرست، تهران: نشر ثالث.
- سایت سازمان پزشکی قانونی کشور. (۱۳۹۶). جدول آمار و اطلاعات مربوط به نزاع و درگیری.
- سلیمی، علی و داوری، محمد. (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی کج‌روی، قم: انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- شایان مهر، علیرضا. (۱۳۷۹). دایرةالمعارف تطبیقی علوم اجتماعی کتاب دوم، تهران: انتشارات کیهان.
- عباس‌زاده، محمد؛ علیزاده اقدم، محمد باقر و اسلامی بناب، سید رضا. (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و انومی اجتماعی، فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی، دوره ی اول، شماره یکم.
- قالیباف، محمد باقر؛ انصاری زاده، سلمان و پرهیز، فریاد. (۱۳۸۹). بررسی و تحلیل نقش قانون‌های جرم خیز در وقوع جرائم شهری، ماهنامه شهرداری‌ها. (ماهنامه برنامه‌ریزی و مدیریت شهری)، سال یازدهم، شماره ۱۰۰، آبان ماه ۱۳۸۹.

- کوزر، لوئیس. (۱۳۸۶). زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی، ترجمه‌ی محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.

۱۵. گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۶)، جامعه‌شناسی (با همکاری کارن بردسال)، ترجمه‌ی حسن چاوشیان، تهران: نشرنی.

- میرساردو، طاهره و مرتضی، علیرضا. (۱۳۹۱). بررسی عوامل مؤثر در وقوع نزاع دسته جمعی در شاهرود، فصلنامه دانش انتظامی سمنان، سال دوم، شماره ششم، زمستان ۹۱، (صص ۲۰-۸).

- نظری، جواد و امینی فسخودی عباس. (۱۳۸۷). تبیین جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر گرایش به نزاع جمعی، در مناطق روستایی استان ایلام، مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، (ویژه نامه جمعیت و توسعه)، دوره بیست و دوم، شماره اول، بهار (۸۷)، پیاپی (۵۴)، (صص ۲۱۰-۱۸۷).

- واحدی، ناصر و همکاران (۱۳۹۲)، بررسی عوامل مؤثر بر نزاع و درگیری فردی از دیدگاه شهروندان در سال ۱۳۹۲ (مورد مطالعه شهر خوی)، فصلنامه دانش انتظامی آذربایجان غربی، سال ششم، شماره ۲۱، زمستان ۱۳۹۲، (صص ۷۴-۴۷).

- Buhaug, H & Urdal H. (2013). An urbanization bomb? Population growth and social disorder in cities, *Journal of Global Environmental Change*, 1-10.

- Brown, B. B. Bentley, D. L. (1993). Residential Burglars judge risk: the role of Territoriality, *Journal of Environmental Psychology*, Vol. 13 No. 1.

- Deflem, M. (2006). Sociological Theory and Criminological Research: Views from Europe and the United States *Sociology of Crime, Law and Deviance*, Volume 7, JAI Press is an imprint of Elsevier, pp: 57-76.

- Gogoneni, Rupo. (2014). Kenyans, Somalis clash in Nairobi", RFI. M21.

- Haynie, D. Eric S & Brent T. 2006. "Neighborhood Characteristics, Peer Networks, And Adolescent Violence" *J. Quant Criminol* 22:147-169.

- Mc Collister, Kathryn E. French, Michael T. Fang, Hai, The cost of crime to society: New crime-specific estimates for policy and program evaluation *Drug and Alcohol Dependence* 108 (2010) 98-109.

- Mc Guire, J. 2004. *Understanding Psychology and Crime: Perspective on Theory and Action*. New York: Open University Press (McGraw-Hill Education).

- World Bank. 2011, *Violence in the City Understanding and Supporting Community Responses to Urban Violence: The International Bank for Reconstruction and Development*.